

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5773333

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת בבא מציעא ע"א-ע"ז

בס"ד, י"ג תמוז תשס"ט

גליון מס' 528

- מהו זמן המינימום של "יצא השער"?
- הלוואה בפני עדים - מנהג חסידות או מעיקר הדין?
- לא תהיה לו כנושה, מתי?
- בני אדם מסתירים את ממונם?

השבוע בגליון

- המלווה לנכרי מקיים מצווה? אם כן - מהי?
- מדוע נזקקו חכמים לתקן "איסור שבות"?
- הלוואות דולרים תמורת דולרים?
- האם באמת חל "פיחות" בשקל?

דף ע"א/א עמי ונכרי עמי קודם

המלווה לנכרי מקיים מצווה? אם כן - מהי?

כידוע מצווה רבה מן התורה להלוות מעות לנזקק להן. בקשר לכך מבואר בסוגייתנו כי כאשר בפני המלווה ניצבים מספר אנשים המבקשים ללוות את כספו, עליו לנקוט סדר עדיפות מסויים. ראשית עליו להעדיף מתן הלוואה ליהודי על פני נתינתה לנכרי, אף על פי שהנכרי מציע ריבית תמורת הלוואה. גם מבין הלווים היהודים, על המלווה להעדיף את עניי עירו על פני עניים אחרים, וכן, אם עומדים לפניו עני ועשיר המבקשים הלוואה, עליו לתת את הלוואה לעני. בעל ה"אגודה" (בסוגייתנו) מדגיש, כי על בעל הממון להלוות את כספו בהתאם לסדרי עדיפויות אלו כאשר רמת הביטחון להחזר הלוואות זהה לגבי כל הלווים.

למרות המבואר בסוגייתנו, שחז"ל אסרו על אנשי השוק להלוות לנכרים, כדי שלא ילמדו ממעשיהם, והתירו לעשות כן רק לזקוקים לריבית לצורך פרנסתם ההכרחית, כתבו הראשונים (תוספות, ע"א, ד"ה "תשיך", והרא"ש), כי בימינו מותר לכל אדם להלוות לנכרי. כך גם נפסק להלכה ("שולחן ערוך", י"ד, סימן קנ"ט, סעיף א'), ושני טעמים נאמרו בדבר: **א.** "לפי שיש עלינו מס מלך ושרים", והפרנסה קשה. **ב.** "שאנו שרויים בין האומות, ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא נישא וניתן עמהם" [יש שהעירו, כי טעם זה אינו שייך בימינו לתושבי ארץ ישראל, ועיין "דברי סופרים" על "שולחן ערוך" שם].

המלווה לנכרי מקיים מצווה? לדעת הרמב"ם (הלכות מלווה ולווה, פרק ה', הלכה א'), יהודי שמלווה מעות לנכרי אינו מקיים בכך מצוות הלוואה, אלא את מצוות התורה (דברים כג/א) "לנכרי תשיך" - מצווה להלוות לנכרי תמורת ריבית. לעומתו סובר הראב"ד (שם), כי המלווה לנכרי אינו מקיים מצווה כלשהי, וכוונת הפסוק אינה אלא לאסור הלוואה בריבית לישראל, ולפיכך אומר הפסוק "לנכרי תשיך" - ולא לישראל.

לעומתם מביא המאירי (בסוגייתנו) מפרשים שלדעתם, גם המלווה לנכרי "יש בו צד מצווה ומוסר, הואיל ובא לפניך אל תשיבהו ריקם, אלא שאינו מצווה להלוותו בחינם". זאת, כמוכח מסוגייתנו המדרגת את הנכרי בדרגה הנמוכה ביותר מבין סדרי העדיפויות להלוואה. לכאורה, אם המלווה לנכרי אינו מקיים כל מצווה בכך, אין כל צורך לדרגו בתוך סדרי העדיפויות של מתן הלוואה.

מכל מקום, לכל הדעות, גם לדעת הסוברים שהמלווה לנכרי מקיים מצווה, יש להעדיף מתן הלוואה ליהודי על פני נתינתה לנכרי, אף אם הנכרי מציע ריבית תמורתה. אלא שנחלקו הפוסקים אם על המלווה להעדיף את היהודי רק כאשר נמנע ממנו רווח מועט או שמא גם כאשר נמנע ממנו רווח רב עליו להעדיפו (עיין "אהבת חסד", פ"ה, סעיף ה').

מחלוקת זו תלויה בשאלה אם יש להשוות בין נבלה להלוואה.

נשמע מוזר?

ובכן, תורתנו הקדושה מצווה (דברים יד/א) לתת את הנבלה לגר תושב [נכרי שקיבל על עצמו ז' מצוות בני נח, והוא רשאי לאכול נבלה] ולא לנכרי, למרות שהנכרי מוכן לשלם בעדה. כמו כן מצווה אותנו התורה להלוות ליהודי ולא לנכרי, למרות שהנכרי מוכן לשלם ריבית תמורת הלוואה.

דבר העורך

כשה"חפץ חיים" הפך לשותף

ראדין.

שמה של העיירה הזעירה הזו נישא בפי כל, בזכות רבינו ה"חפץ חיים" זצ"ל ששמה נכרך בשמו. גדלותו וצדקותו הנשגבה של החפץ חיים זצ"ל, הלא הם כתובים בספרים הרבים שנכתבו על אותו צדיק. שמענו מהגאון רבי אברהם פולק שליט"א, מנהלה הרוחני של ישיבת סלבודקא, עובדה מפליאה ששמע מנכדו של ה"חפץ חיים" זצ"ל, המאפשרת לנו להציץ אל מאחורי הפרגוד, ולהתפעל מאורח פעולתו ומעדינות נפשו הטהורה של ה"חפץ חיים" בהנהגתו עם בני ביתו, תוך עמידה על קוצו של י"ד מבלי לסטות ימין ושמאל מדרכו הקדושה.

מעשה שהיה כך היה.

רבינו ה"חפץ חיים" מעולם לא היה עתיר נכסים. להיפך, בבית קטן ודל התגורר מאור האומה, בפשטות ובצניעות שאין דומה לה. ויהי היום, ובתו שבגרה נישאה לבחור בן עליה, אולם מחמת מחסור באמצעים ובממון לרכישת בית נפרד לבני הזוג, הם קבעו את משכנם בעליית הגג בביתו של ה"חפץ חיים".

שבועות אחדים לאחר הנישואין הבחין ה"חפץ חיים", כי בתו עומדת ומתפללת בהתרגשות, כשהיא אוזנת בידיה **סידור חדש**. חדש, בוחק ומבריק. כאשר סיימה את תפילתה, פנה אליה אביה הדגול כשפניו עוטות תמיהה ושאלה, כיצד התגלגל לידיה סידור חדש זה, שערכו אינו פחות.

"סידור זה קנה לי בעלי, כפי שכל בעל קונה סידור חדש לרעייה הצעירה", השיבה. שוב התפלא ה"חפץ חיים" ושאל: "וכי למה לך בתי היקרה סידור חדש? כלום, אינך מסתפקת בסידורך הישן והטוב?".

ניסיונותיה של הבת לסבר את אזניו לא הועילו. היא ניסתה להסביר לו שבסידור חדש מתפללים בהתרגשות ובחשק רב יותר. שהדפים החדשים נוסכים בה התלהבות שאותה לא זכתה להכיר כאשר התפללה בסידור הישן. אך ללא הועיל.

"הכל נכון", אמר ה"חפץ חיים", "אך שמא תאמרי לי בכל זאת, מה טעם מוצאת את בסידור החדש. יותר מאשר בסידורך הישן והטוב?".

◀

ענייני נשמה

הר"ר **יוסף בונים גוטר** ז"ל
ב"ר אליהו ז"ל
נלב"ע ט"ו בתמוז תשמ"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

ענייני נשמה

הר"ר **יהודה דוד** ז"ל
ב"ר פנחס יוסף ז"ל
נלב"ע י"ב בתמוז תשס"ג

תנצב"ה

ענייני נשמה

הבחור **אהרון פרידמן** ז"ל
ב"ר אליעזר דוד יבדלחט"א
נלב"ע י"ג בתמוז תשמ"ג

תנצב"ה

עתי יש לדון אם כפי שבנבלה העדפת הגר מוגבלת רק למקרים שבהם ההפסד של בעל הנבלה אינו גדול, כך גם הדין בהלוואה, או שמא יש לחלק בין שתי המצוות, משום שדווקא בנבלה בעליה אינו נדרש להעניקה במתנה כאשר היא שווה הון רב. אולם הנמנע מהלוואה בריבית לנכרי, אינו **מפסיד** ממון, אלא נמנעת ממנו אפשרות **להרוויח** ממון, ויתכן שיש להעדיף הלוואה ליהודי גם על חשבון מניעת רווח גדול. בסוף דבריו מציין ה"חפץ חיים" שמדברי הרמ"א משמע שדעתו כדעת המקילים בכך. וכמו כן הוא כותב (שם, סעיף ג), כי חובת העדפת היהודי אינה אמורה אלא לגבי אדם שאינו סוחר לפרנסתו בכסף, אולם המתפרנס ממסחרו בכסף, אינו חייב להעדיף את היהודי.

דף עא/ב בשלמא סיפא לחומרא

מדוע נזקקו חכמים לתקן "איסור שבות"?

כידוע המלווה לנכרי תמורת ריבית אינו עובר על איסור ריבית. לפיכך, מבואר בסוגייתנו שאם ראובן הלווה כסף בריבית לנכרי, ולאחר מכן פגש שמעון בנכרי זה וביקש ממנו לתת לו את כסף ההלוואה והוא ישלם לראובן את הריבית, אין איסור בדבר, משום ששמעון משלם את הריבית **עבור הנכרי**, שדיני ריבית אינם תקפים לגביו. אולם, אם ראובן המלווה הוא זה שהציע לנכרי להעביר את כסף ההלוואה לשמעון, אסור הדבר **מדרבנן**, משום שבאופן זה נראה שהנכרי הוא שליחו של ראובן להלוות את הכסף לשמעון, ונמצא שראובן היהודי, הלווה בריבית לשמעון היהודי.

איסור זה חומרא הוא ואינו מעיקר הדין, שהרי, הלכה היא, ש"אין שליחות לנכרי", משום שפרשת שליחות נתחדשה לגבי ישראל בלבד. אולם בסוגייתנו מבואר שלחומרא, יש שליחות לנכרי, ועל כן אין שמעון רשאי ליטול את המעות מידי הנכרי, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך", יו"ד, סימן קס"ח, קס"ט, סעיף ו. זו דעת רש"י ורבנו חננאל, אך בתוספות ד"ה "כגון" ובטור בשם אביו הרא"ש, וברמב"ם בהלכות לווה ומלווה, פרק ה', הלכה ג; ביארו את סוגייתנו באופן אחר, ועיין חידושי הגר"ח הלוי שם ביאור העניין).

רבים מגדולי האחרונים מתחבטים בדעת הסוברים שלחומרא יש שליחות לנכרי (עיין "אבני מילואים" ס"ה ס"ג, שו"ת "פני הושע" יו"ד ס"ב, "בית מאיר" ס"ה, שו"ת חת"ס ח"ו סימן כ"ד, "שועות יעקב" ס"ו רס"ג ס"ו, קה"י שבת ס"ו נ"ה "דברי יחזקאל" סימן נ"ז ועוד). אחת הקושיות המפורסמות על שיטה זו היא, מדוע ראו חכמים צורך לתקן בהלכות שבת את "איסור שבות" (בבא מציעא, זא, ע"ד) אשר לפיו אסור לאדם מישראל להורות לנכרי לעשות מלאכה בשבת עבורו, הרי אם לחומרא יש שליחות לנכרי, ממילא אסור ליהודי לצוות על נכרי לעשות עבורו מלאכה בשבת, שהרי הנכרי הוא **שלוחו** לעשייה זו, וכאילו היהודי עשה את המלאכה בעצמו!

ה"בית מאיר" (שם וכ"כ ה"חתם סופר" סימן פ"ד) מיישב קושיה זו באופן מעניין ואומר כי התורה אוסרת עשיית מלאכה בשבת (שמות כג/ב), "**למען ינוח**". כלומר: היהודי מצווה שלא לעשות מלאכה בשבת כדי שמנוחת השבת לא תופר. מעתה, גם אם לחומרא יש שליחות לנכרי, ולפיכך נחשב הדבר כאילו היהודי עשה את המלאכה, הרי **שבפועל**, לא הופרה מנוחתו במאומה, משום שאת הטרחה והעמל עשה הנכרי... על כן, נדרשו חז"ל לתקן איסור מיוחד, כדי לאסור מתן הוראות לנכרי לעשות מלאכה בשבת [עיין "קהילות יעקב", בבא קמא, סימן כ; שהוכיח בדעת ה"נימוקי יוסף" שאינו סובר כן].

דף עה/א לא יאמר אדם לחבירו הלויני כור חטין

הלוואות דולרים תמורת דולרים

יש המקפידים להחזיק בביתם שטר של דולר אחד כדי להימנע מחשש איסור "סאה בסאה" בעת שהם נוטלים הלוואות דולריות. במאמר הבא נרד לפרטי הפולמוס המפורסם אם יהודי תושב ארץ ישראל רשאי להלוות לחבירו מטבע זר, ובאותה מידה, אם קוראינו החביבים מארצות הברית, אנגליה, בלגיה, ארגנטינה, צרפת ובארצות אחרות, רשאים להלוות שקלים או כל מט"ח אחר זה לזה. בנוסף לכך קיים ניידון, אם דינו של הדולר של ארצות הברית זהה לדין שאר מטבעות חוץ. ניידונים אלה מבוססים על מספר מחלוקות ואומדנים בשיעורי חז"ל שנאמרו בגמרתנו. על כך, ועל האופנים שבהם לפי כל הדעות מותר להלוות מט"ח תמורת מט"ח, בשורות הבאות.

בסוגייתנו מבואר, שחז"ל אסרו להלוות "סאה בסאה". כלומר: אסור לאדם להלוות לחבירו ק"ג אחד של עגבניות, בתנאי שהלווה יחזיר לו כמות זהה של עגבניות. כל זאת, **שמא** מחיר העגבניות ביום החזרתן יהיה גבוה ממחירן בעת נתינתן, ונמצא שהלווה שקיבל עגבניות בשווי 10 שקלים, החזיר עגבניות בשווי 11 שקלים. כך גם נפסק להלכה ("שולחן ערוך", יו"ד, סימן קס"ב, סעיף א).

בשרשו של איסור הלוואת "סאה בסאה" עומדת ההנחה, כי ערכו של חפץ נאמד על פי שווי של המטבע שמשתמשים בו. לפיכך, כאשר העגבניות התייקרו אין מתייחסים לכך כאל פיחות בערכו של המטבע, אלא ערכו של המטבע נותר יציב על כנו והעגבניות הן שהתייקרו. ממילא פרעון החוב בעגבניות היקרות יותר מהעגבניות שנלקחו כהלוואה מהווה ריבית.

הרשב"א מבאר שדין "סאה בסאה" קיים גם לגבי מטבעות מט"ח. קביעה זו מתבססת על כך שכל מדינה מייחסת חשיבות של כסף עובר לסוחר למטבע שלה בלבד [אי אפשר לשלם בדולרים למוסד לביטוח לאומי או לקופת החולים], ולפיכך, המט"ח נחשב **כחפץ** מול מטבע המדינה (עיין שו"ת הרשב"א, חלק ד; סימן רפ"ז;

מורי ורבותי: רבינו ה"חפץ חיים", שכל דקה מזמנו היתה מחושבת, הקדיש **שעתיים תמימות** לביורו הסוגיה "מדוע, בתי היקרה, את זקוקה לסידור חדש?", ולא נחה דעתו, עד שהוא עזר לבתו לרדת לשרשי נפשה ולעומק מחשבותיה ולהבין, שגם בסידור הישן אפשר להתפלל כהוגן, ואילו היא חשקה בסידור החדש מפני שגם חברותיה קיבלו סידור חדש מבעליהן, ואין היא רוצה להיות שונה מהן.

חיוך של אושר ננסך על פניו של ה"חפץ חיים". **האמת, היא הנכס היקר ביותר לנפשו של אדם הדבוק באלוקיו.** ללא מידת האמת, אין אפשרות לתקן את המעוות.

חיוך מחד גיסא וחינוך מאידך גיסא.

כאשר הגיעו השניים למסקנה כי זו, ורק זו, היתה הסיבה לרכישת הסידור החדש, פנה אליה ה"חפץ חיים": "בתי, בתי. עליך להבין, אתם אינכם יכולים לנהוג כאחרים. הרי אני יודע עד כמה את חפצה שבעלך יהגה בתורה הקדושה וישקיע את כל ישותו בלימוד התורה. אתם הרי הלטתם למסור את נפשכם, לחיות בצמצום ובדוחק, ובלבד שתקימו בית של תורה, כדי שיוכל בעלך לשבת ברגיעה על התורה ועל העבודה, עליך להניח לו מכל טרדה ומכל מטלה שניתן להסתדר בלעדיה. אמנם, נכון, כל בקשתה הסתכמה בספר קודש זה, סידור שבו את מתפללת שלש פעמים ביום, ובהתלהבותך אך עליך לדעת, כי גם רכישה זו עלולה לטרדו מלימודו. אף על פי שאין מדובר בסכום גבוה, די בכך שהוא חייב פרוטה לפלוני ושתי פרוטות לאלמוני, כדי להפריע את לימודו. אם ברצונכם לבנות את ביתכם על אדני התורה והיראה, אין זה מן הראוי לרכוש סידור במעות שאין בידכם, כאשר אין זקוקים לו".

חינוך מחד גיסא ועדיניות נפש מאידך גיסא.

בעובדה מעניינת זו די כדי לעורר בכל אחד את הרושם והמסר הנוקב, לפיו לימוד התורה הוא הדבר העליון במעלה ואין שני לו. ה"חפץ חיים" בדרגתו העליונה והרמה, זכה להגיע להשגות גבוהות מעין אלו, שאף הדרישה למימון רכישת סידור חדש, שאגב, מחירו היה יקר מאד לעומת מחירו כיום, עלולה להסיט את אורח החיים הראוי למשפחתו של לומד תורה. אולם גם לומדי "הדף היומי" יכולים להבין בכך את גודל חשיבות לימוד התורה. אותה שעה בה קובע אדם עיתים לתורה, היא הדבר היקר ביותר שיכול להיות לבן אנוש. היא היהלום שבכתר. עמוד האש שהולך לפני המחנה. תורת ה'.

כאשר שמענו את סיפור הדברים סברנו, כי לאחר מכן סב ה"חפץ חיים" על עקבותיו, והסיפור תם ונשלם, אך לא כן. רבינו ה"חפץ חיים" ביצע באבות מעמד "**עסקה כלכלית**" מעניינת. מכיסו הוא שלף סכום כסף, כערך מחצית שווי של הסידור, והניחו על השולחן. "כעת", אמר לה, "עלינו למצוא את הדרך הראויה כיצד להחזיר את הגלגל אחורנית בצורה הנאותה ביותר". בחכמתו הרבה ביקש ה"חפץ חיים", שדבריו יעשו רושם על בתו ויחקקו בנפשה. הוא העביר לבתו את סכום הכסף שהונח על השולחן, ובהסכמתה הפך ה"חפץ חיים", רבן של כל ישראל, גדול הדור שררבות רבבות מייחלים לפתחו, **לשותף בסידור החדש של בתו.** חצי סידור שלי, חצי סידור שלך", לא פחות ולא יותר. אכן, עסקה.

בכך, עלה בידו לרצות את כל המעורבים בעניין. הוא החדיד בבתו את המסר הנוקב. מצד שני, הסידור החדש שכה חשקה בו, נותר בידיה, וגם חתנו היקר זכה לסיוע כלכלי... אך המשימה החינוכית עדיין לא תמה ולא נשלמה.

במשך שנים רבות, כאשר היה ה"חפץ חיים" יוצא את עיירתו ראדין, הוא היה פונה אל בתו ומבקש את ה"סידור" שלו, שכבר בלה מזוקן, לבל יפוג המסר! שלא תשכח המטרה שלשמה הגענו לעולם הזה, להרבות בלימוד התורה ובעשיית רצונו יתברך.

יה רצון, שבזכות לימוד התורה הקדושה, נהיה אנתנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל, כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמח.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מענה לשון

דף נא/א תגרי לוד לא שכיח דטעו **תגרי לוד או לוד?**

כשלמדנו את מסכת נזיר (דף לד/ב; גיליון 466), נוכחנו לראות כי מה שלמדנו ר' יוחנן "לשון תורה לעצמה, ולשון חכמים לעצמן" (עבודה זרה נח/ב; חולין קלז/ב) נכון גם לעניין **אופן הגייתן של מלים** עבריות (כגון "מַחְרָצִים וְעַד זָג", וברבים: "זָגים", בלשון התורה, בז' קמוצה שהפך בלשון חכמים לז' חלומה: "זֹאג" וברבים: "זָגים"). כיוצא בזה ארע לניקוד שם העיר "לוד": במסורת הלשון המשתקפת בניקוד של המקרא ישנה הבחנה בין שם העיר "לוד" המנוקדת בחולם ("הוא קָנה אֶת אֹנּוֹ וְאֶת לֹד וּבְנֵיתֶיהָ"; דברי הימים א', ח/יב), לבין שם העם השָמִי (וממילא גם שָׁם ארצו, באסיה הקטנה) "לוד", המנוקד בשורוק (בראשית י/כב: "בְּנֵי שָׁם... לֹד וְאָרָם"; ישעיהו ס/יט: "וְשָׁלַחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים אֶל הַגּוֹיִם תְּרִישׁ פּוֹל וְלֹד"). ברם, בלשון חז"ל ישנה מסורת לשונית אחרת, ובה ניקוד שם העיר הוא: "לוד". כך מקובל בפי רוב ככל עדות ישראל (למשל, במשנתנו, בבא מציעא פ"ד מ"ג), וכך מנוקד בדפוסים ישנים ובחלק מכתבי היד המנוקדים של המשנה. **הערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 דוא"ל u-frank@neto.bezeqint.net**

פנינים

דף עה/ב אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות **הלוואה בפני עדים - מנהג חסידות או מעיקר הדין** בסוגייתנו מבואר שהמלווה כסף לחבירו יעשה זאת **בפני עדים** בלבד, ושני טעמים בדבר: **א.** שמא יעלה על דעת הלווה לעבור על איסור ולהתחמק מהחזרת החוב, ונמצא שבעקפיץ המלווה הכשיל את הלווה. אולם כאשר הלוואה ניתנה בפני עדים, אין הלווה יכול להתכחש לקיומה. **ב.** שמא הלווה יכחיש את החוב, ושמו של המלווה יוכתם כשקרן. הלהכה פוסק ה"שולחן ערוך" (ח"מ סימן ע, סעיף א'), כי "אסור להלוות בלא עדים", גם לתלמיד חכם שאין לחשוש בו שישקר, משום החשש שמא מחמת תלמודו הוא ישכח שלוה כסף וכחיש את דבר הלוואה (ש"ה, שם, ס"ק א'). ה"שולחן ערוך" מוסיף וכותב, כי הלוואה בשטר היא העדיפה ביותר, משום שגם הכוונה הלוואה מוזכר בה ואין כל חשש להשתמטות או להכחשה על ידי הלווה, כאשר הלוואה חקוקה עלי שטר. משום מה בימינו יש שאינם מקפידים להלוות בעדים או בשטר, והפוסקים מתחבטים כיצד ניתן להצדיק מנהג זה, העומד בסתירה מפורשת לדברי סוגייתנו ולפסקו של ה"שולחן ערוך". בעל "פלפולא חריפתא" (בסוגייתנו, ס"ק ק) מבאר ששני ההסברים המובאים בסוגייתנו **חלוקים ביניהם**, אם עיקר הטעם הוא שלא להכשיל את הלווה באיסור, או שלא יוכתם שמו של המלווה. ומאחר שלהלכה נפסק כטעם השני, שאינו אלא עצה טובה, אין **חובה הלכתית** לנהוג לפיו. ביאורים נוספים מופיעים בספרי הפוסקים, אך הטעם העיקרי העולה מדברי האחרונים הוא על פי דברי הריטב"א (מגילה כח/ב) שכתב, שלמרות שדברי גמרתנו שאין להלוות ללא עדים, נאמרו בלשון איסור, מכל מקום, אין זה איסור כשאר האיסורים דרבנן, כי אם **מנהג חסידות** בלבד. בשו"ת "דברי מלכיאל" (ח"ד סימן קל"ו) מובאת ראייה יפה מסוגייתנו לדברי הריטב"א. בגמרתנו מסופר שרבנן ציינו בהתפעלות לפני רב אשי, שרבינא מקיים את כל דברי חכמים. רב אשי רצה לבדוק זאת, ושלח אליו בקשה שילווה לו כסף בלי עדים. לאחר שרבינא סירב לעשות כן נוכח רב אשי שאכן רבינא מקפיד על כל דבריהם של חכמים. לכאורה, אם אמנם סוגייתנו אוסרת לחלוטין להלוות בלי עדים, כיצד עלה על דעתו של רב אשי שרבינא לא יציית לאיסור זה? מוכח, איפוא, שאין זה איסור גמור כי

"בית יוסף", יו"ד, סימן קס"ב; "חזון איש", סימן ע"ב, ס"ק ט; ועיין שו"ת "מנחת שלמה", סימן כ"ז, אות ג', מה שדן בזה). **האם באמת חל "פירות" בשקל?** מעתה, כאשר חל "פירות" בשערו של השקל, אין להתייחס לכך כאילו ערכו של השקל ירד, אלא כאל עליה במחירו של הדולר, כשם שלעליה במחיר הרהיטים אין מתייחסים כאל פירות בשערו של השקל אלא כאל עליה במחיר הרהיטים. יוצא, איפוא, כי אדם שלוה 100\$ כאשר שוויים היה 400 שקלים, והחזיר את הדולרים לאחר שערכם עלה ל - 420 שקלים, פרע סכום העולה על זה שלוה, והדבר אסור (שו"ת הרשב"א, שם, הביאו "בית יוסף" בנוסח שונה, ביו"ד, סימן קס"ב). כמובן, דין זהה לתושבי חו"ל, שאסור להם להלוות שקלים תמורת שקלים. ברם, כאשר חז"ל תקנו את איסור "סאה בסאה" הם גם קבעו שני תנאים, שקיומם מתיר להלוות "סאה בסאה": **א.** "יצא השער". **ב.** "יש לו". אם מחירו של חפץ מסויים קבוע [כגון, לחם, סיגריות, וכדומה], ועלייה במחירו אינה צפויה בתקופה הקרובה - "יצא השער", וכמו כן אפשר להשיגו בנקל - "יש לו", אין כל בסיס לחשש של איסור "סאה בסאה", שהרי הלווה יכול לרכוש חפץ זה בשוק במחיר זהה למחירו ביום ההלוואה ולפרוע ללווה את החוב בחפץ זה, ונמצא שהחזיר אותו סכום שהוא לקח כהלוואה, וכאשר ביד הלווה אפשרות סבירה להחזיר את חובו באופן שלא ישלם יותר מסכום ההלוואה, לא גזרו חז"ל איסור "סאה בסאה". **עדיין יש להגדיר מהו זמן המינימום של "יצא השער"**. כלומר: מהו משך הזמן הדרוש שבמהלכו אין חשש לעליית מחיר החפץ. הדי ביום אחד? או שמא יש צורך בימים אחדים לפחות. בנידון זה נחלקו פוסקי זמננו. יש הסוברים כי די בכך שאנו בטוחים שמחיר החפץ לא יעלה **ביום ההלוואה**, ויש הסוברים כי אין די ביום אחד בלבד, משום שהעמדת פרק זמן כה קצר לרשותו של הלווה כדי לרכוש את החפץ ולהחזירו למלווה, אינה סיבה מספקת להסרת חשש "סאה בסאה", מפני שיתכן שהוא כבר לא יספיק לרכוש את החפץ ביום זה ויאליץ לשלם תמורתו מחיר גבוה יותר (עיין מחלוקת המחבר והרמ"א ב"שולחן ערוך", יו"ד, סימן קע"ה, סעיף א'; ובש"ך, שם, ס"ק ג'; וב"חכמת אדם", כלל קמ"א, ס"א, ובשו"ת "שבט הלוי", חלק ג', סימן ק"ט). מעתה, לדעת המסתפקים ביום אחד בלבד אין כל איסור להלוות מט"ח, משום שבכל יום נקבע ערכו של המטבע לעשרים וארבע השעות הבאות [אמנם, מסתבר, שגם לדעתם, אסור ללוות מט"ח דקות אחדות לפני פרסום השער הבא...]. הנידון בסוגיה זו הוא איפוא, לדעת הסוברים שפרק זמן של יום אחד אינו נכלל בהיתר של "יצא השער" המבואר בסוגייתנו. גם לדעת הפוסקים המחמירים שמורה העצה הבאה לכל המבקש ללוות מט"ח ללא כל חשש, זאת, על פי התנאי השני המבואר בסוגייתנו, והוא: **"יש לו"** - אם בשעת ההלוואה יש ללווה מט"ח בביתו אשר מהם הוא יכול לפרוע את החוב, אין איסור "סאה בסאה", משום שהוא יכול להחזיר אותם תמורת ההלוואה, ושוב נמצא שלא רכש מט"ח במחיר יקר כדי לפרוע הלוואת מט"ח שנרכש בזול. לא זו בלבד, אלא גם אם יש לו בביתו **מטבע אחד בלבד**, הוא רשאי ללוות מטבעות רבים ככל שיחפוץ, שהרי כנגד כל מטבע שהוא לווה, הוא יכול להחזיר את המטבע הבודד שבביתו, [כפי שניתן להבין שהוא רשאי ללוות עשר מטבעות מעשרה אנשים, וכנגד כל הלוואה, עומד המטבע שבביתו כאפשרות לפירעון] ושוב אין איסור בהלוואה זו (עיין בספר "תורת הריבית", פרק י"ט, סעיף ה', המציין את שיטות פוסקי זמננו בדן זה).

דף עה/ב אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות

הלוואה בפני עדים - מנהג חסידות או מעיקר הדין

בסוגייתנו מבואר שהמלווה כסף לחבירו יעשה זאת **בפני עדים** בלבד, ושני טעמים בדבר: **א.** שמא יעלה על דעת הלווה לעבור על איסור ולהתחמק מהחזרת החוב, ונמצא שבעקפיץ המלווה הכשיל את הלווה. אולם כאשר הלוואה ניתנה בפני עדים, אין הלווה יכול להתכחש לקיומה. **ב.** שמא הלווה יכחיש את החוב, ושמו של המלווה יוכתם כשקרן. הלהכה פוסק ה"שולחן ערוך" (ח"מ סימן ע, סעיף א'), כי "אסור להלוות בלא עדים", גם לתלמיד חכם שאין לחשוש בו שישקר, משום החשש שמא מחמת תלמודו הוא ישכח שלוה כסף וכחיש את דבר הלוואה (ש"ה, שם, ס"ק א'). ה"שולחן ערוך" מוסיף וכותב, כי הלוואה בשטר היא העדיפה ביותר, משום שגם הכוונה הלוואה מוזכר בה ואין כל חשש להשתמטות או להכחשה על ידי הלווה, כאשר הלוואה חקוקה עלי שטר. משום מה בימינו יש שאינם מקפידים להלוות בעדים או בשטר, והפוסקים מתחבטים כיצד ניתן להצדיק מנהג זה, העומד בסתירה מפורשת לדברי סוגייתנו ולפסקו של ה"שולחן ערוך". בעל "פלפולא חריפתא" (בסוגייתנו, ס"ק ק) מבאר ששני ההסברים המובאים בסוגייתנו **חלוקים ביניהם**, אם עיקר הטעם הוא שלא להכשיל את הלווה באיסור, או שלא יוכתם שמו של המלווה. ומאחר שלהלכה נפסק כטעם השני, שאינו אלא עצה טובה, אין **חובה הלכתית** לנהוג לפיו. ביאורים נוספים מופיעים בספרי הפוסקים, אך הטעם העיקרי העולה מדברי האחרונים הוא על פי דברי הריטב"א (מגילה כח/ב) שכתב, שלמרות שדברי גמרתנו שאין להלוות ללא עדים, נאמרו בלשון איסור, מכל מקום, אין זה איסור כשאר האיסורים דרבנן, כי אם **מנהג חסידות** בלבד. בשו"ת "דברי מלכיאל" (ח"ד סימן קל"ו) מובאת ראייה יפה מסוגייתנו לדברי הריטב"א. בגמרתנו מסופר שרבנן ציינו בהתפעלות לפני רב אשי, שרבינא מקיים את כל דברי חכמים. רב אשי רצה לבדוק זאת, ושלח אליו בקשה שילווה לו כסף בלי עדים. לאחר שרבינא סירב לעשות כן נוכח רב אשי שאכן רבינא מקפיד על כל דבריהם של חכמים. לכאורה, אם אמנם סוגייתנו אוסרת לחלוטין להלוות בלי עדים, כיצד עלה על דעתו של רב אשי שרבינא לא יציית לאיסור זה? מוכח, איפוא, שאין זה איסור גמור כי

העלון יוצא לאור ע"י מאורות הדף היומי
Main Office: **משרד ראשי:**
Wagman street 1 רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL ת.ד. 471 בני-ברק
tel: +972-3-5775333 טל: 03-5775333
Fax: +972-3-7601020 פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700-1

אם מנהג חסידות, ועל כן ביקש רב אשי לבדוק אם רבינו גם מקפיד גם על כל מנהג חסידות. לסיום, מן הראוי לציין כי פוסקים רבים מדגישים שטוב יעשה מי שיקפיד על עצת חז"ל להלוות בעדים בלבד (עיין "שדה חמד", כללים, מערכה ה', אות פ"ח).

דף עה/ב מנין לנושה בחבירו מנה **לא תהיה לו כנושה, מתי?**

בסוגייתנו מבואר, שעל המלווה להמנע מלדחוק את הלווה לפרוע את החוב, כאשר ידוע לו שאין ללווה מקורות כספיים לפרוע אותו, כפי שכתב בספר "החינוך" (מצוה ס"ז): "שנמנענו מלתבוע החוב מן הלווה בעת שנדע שאינו יכול לפרוע חובו לפי שאין לו, שנאמר (שמות כב/כד), 'לא תהיה לו כנושה'". החינוך ממשיך וכותב: "משרשי המצוה, לקנות לנו מדת חסד וחנינה וחמלה, וכשהיו קבועות לנו אז נהיה ראויים לקבלת הטובה...". כאשר המלווה פוגש את הלווה, עליו להתנהג עמו כאילו לא הלווה לו כסף מעולם (רש"י, שמות, כב/כד), ואילו מלווה הנושה בלווה העני, הרי הוא "כאילו דנו בשני דיני... **באש ובמים**", כמבואר בסוגייתנו. המהרש"א מבאר זאת בכך, שהלווה המתבייש מפני המלווה, מחוויר ומסמיק כאחת, וההסמקה היא מתולדות האש, והחווירון הוא מתולדות המים.

שאלה מעניינת הקשורה להלכה זו מעלה בעל "מנחת חינוך". מדברי הפוסקים (רמב"ם, הלכות מלוה ולוה, פרק א' הלכה ב', "שולחן ערוך", חו"מ, סימן צ"ז, סעיף ב', "שולחן ערוך הרב", הלכות הלוואה, סימן ב') משמע שהאיסור על המלווה לדחוק בלווה הוא רק כאשר המלווה **יודע בוודאות** שללווה אין מקורות לפרוע את חובו. אולם אם אין המלווה מודע למצבו הכלכלי של הלווה, הוא רשאי לדחוק בו.

לכאורה, אין איסור זה שונה מכל איסורי התורה, שבהם אנו נוקטים ש"ספקא דאורייתא לחומרא". אם כן, מדוע כאשר המלווה מסופק בדבר מצבו הכלכלי של הלווה, אינו חייב להמנע מלדחוק בו? בקושייתו זו של בעל "מנחת חינוך" עוסקים כמה מרבתינו האחרונים, ביניהם המהר"ם ש"ק (על תרי"ג מצוות), המחדש סברא יפה בנידון. לדבריו יש להבדיל בין מעשה שהוא ספק איסור בלבד, לבין מעשה שהוא ספק איסור ספק מצווה. כלומר, אם אכן בבקשת המלווה מן הלווה לא היה אלא צד איסור בלבד, לא היה המלווה רשאי לדחוק בלווה, שהרי "ספקא דאורייתא לחומרא". אולם במקרה זה, אם אכן יש נכסים ללווה, אזי, על ידי דחיקתו של המלווה תתקיים מצוות "פריעת בעל חוב מצווה", ובאופן זה לא נאמר הכלל של "ספקא דאורייתא לחומרא"... [לכאורה יש להעיר, שהרי מצוות פרעון החוב מוטלת על הלווה בלבד, וחיידוש הוא לומר שספק דאורייתא נדחה כדי לעורר את השני לקיים מצווה].

מעניין לציין את תירוצו של הגאון רבי חיים פנחס שיינברג שליט"א ("משמרת חיים") המבאר, שהתורה אסרה על המלווה לדחוק בלווה מתוך כוונה **לצערו**, כלשון "החינוך" שהנושה עושה זאת כאשר "יודע שאין לו ותובעו כדי לצערו". לפיכך, תביעת מלווה היודע כי ללווה אין נכסים מהם יוכל לפרוע את חובו, נועדה לצער את הלווה. אולם אם המלווה אינו מודע למצבו הכלכלי של הלווה, אזי, תביעתו לא נועדה כדי לצערו, אלא כדי לגבות את כספו.

בני אדם מסתירים את ממונם: בעל "מנחת חינוך" בעצמו מעלה סברה מעניינת ליישוב קושייתו, שמאחר שבדרך כלל בני אדם מסתירים את ממונם, כמעט לעולם לא יוכל המלווה לתבוע את הלווה מאחר שהלה מסתיר את מצבו הכלכלי. לפיכך, יתכן לבאר שהתורה אסרה לתבוע את הלווה, רק כאשר ברור למלווה שאין לו ממון.

נסא דברכתא

- מעומקא דליבא נשגר בזאת ברכת מזל טוב לרגל השמחה השרויה במעונם של **הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשנו**
- הרה"ג אריה גרוס שליט"א**
ביהכ"ס חניכי הישיבות - קטמונים לרגל הולדת הבת
- הרה"ג ידידיה וילינגר שליט"א**
כותל המערבי - ירושלים לרגל הולדת הבן
- הרה"ג יוסף נח טולנפלד שליט"א**
ביהכ"ס קהל חסידים קרית הרצוג - בני ברק לרגל נישואי הבת
- הרה"ג יגאל ינאי שליט"א**
ביהכ"ס בית הרחמים - ערד לרגל הולדת הבן
- הרה"ג אהרון שמואל למברגר שליט"א**
ביהכ"ס נחלת עקיבא - ירושלים לרגל הכנס בנו בעול תורה ומצות
- הרה"ג אברהם ציטרנבוים שליט"א**
ביהכ"ס משכן ישראל - אלעד לרגל נישואי הבת
- בברכת התורה ולומדיה **מאורות הדף היומי**

עילוי נשמת

מרת **אילנה סמירה עזיזה** ע"ה

בת שרה צלחיה ז"ל

נלב"ע עש"ק כ"ה באייר תשס"ט

תנצב"ה

עילוי נשמת

הרה"ח ר' **אברהם** ז"ל

ב"ר ישראל שמעון ז"ל

נלב"ע עש"ק י"ג בתמוז תש"ם

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

מרת **אלישבע שרה ארדן** ע"ה

ב"ר מאיר אליעזר ז"ל

נלב"ע י"ח בתמוז תשל"ב

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הר"ר **אהרן יוסף הכהן זקון**

AARON YOSEF ZAKON ז"ל

ב"ר יוחנן ז"ל נלב"ע י"ג בתמוז תש"ן

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחות זקון וריישר שיחיו

כי נר מצוה ותורה אור

הקדם והנצח

את נשמת יקירך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:
אלול - תשרי - חשוון - כסלו
טבת - שבט

כתב בעל החפץ חיים:

"...וכזה יראה הוא בעצמו לעשות לעילוי נשמת אביו ואמו שעמלו בכל כוחותיהם עליו... יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח. וכן ראיתי רבים נוהגים"

בגמרא המיוחדת "מהדורת נר תמיד"

בהוצאת מאורות הדף היומי מסכת בבא בתרא

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא

לפרטים והרשמה: (שי) טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020